

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 1(17), 2026

Мукачево

ресурсу. Така інтегрована модель діяльності не лише забезпечує високу якість професійної підготовки студентів через виконання прикладних завдань, а й сприяє збереженню, актуалізації та популяризації локальної культурної спадщини Мукачівщини, роблячи її відкритою та доступною для широкого загалу через цифрові платформи університету.

Соціокультурна місія сучасних архівів, бібліотек та музеїв еволюціонувала від суто кураторської та охоронної діяльності до активного формування суспільного світогляду, збереження національного культурного коду та розвитку інформаційного суспільства. Інтеграція цих інституцій у межах спільного цифрового та фізичного простору дозволяє ефективно реагувати на виклики сучасності. Взаємодія в секторі ЛАМ не лише оптимізує доступ до культурної спадщини, а й перетворює ці установи на ключові інструменти соціальної згуртованості, освіти та виховання майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Моргун А. В., Прокопович Л. С., Мовчан К. М., Розман І. І., Кобаль В. В., Бабіля М. В. Розвиток соціальних комунікацій в руслі документно-інформаційних ресурсів та технологій: монографія. Мукачево: РВВ МДУ, 2021. 147 с.
2. Козлова О. Г. Музейна педагогіка в системі сучасної освіти. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 1–2. С. 74–82.
3. Використання потенціалу електронних бібліотек та відкритого доступу для українських освіти і науки: аналіт. зап. URL: <https://niss.gov.ua> (дата звернення: 28.01.2026).

УДК УДК 373.3.011.3-057.874:37.015.31:316.454.5(045)

Губаль Г.Ю.,
здобувачка вищої освіти
спеціальності АЗ Початкова освіта,
другий (магістерський) рівень,
Мукачівський державний університет
Фенцик О.М.,
канд. пед. наук, доцент, доцент
кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкрито сутність поняття «комунікативна культура», визначено її структурні компоненти та обґрунтовано особливості формування в учнів початкових класів. Проаналізовано особливості формування комунікативної культури учнів молодшого шкільного віку.

Ключові слова: комунікативна культура, молодші школярі, мовлення, комунікативна компетентність.

The article reveals the essence of the concept of "communicative culture," defines its structural components, and substantiates the peculiarities of its formation in primary school pupils. The specific features of developing communicative culture in younger schoolchildren are analyzed.

Keywords: communicative culture, primary school pupils, speech, communicative competence.

Сучасний етап розвитку національної освіти характеризується посиленням уваги до мовленнєвого розвитку та формування комунікативної культури молодших школярів. Початкова школа є тим етапом, на якому закладаються основи культури спілкування, формуються мовленнєві уміння, норми комунікативної поведінки та ціннісне ставлення до співрозмовника. Саме молодший шкільний вік визначається як сенситивний період для розвитку мовлення, емпатії, уміння слухати й співпрацювати, що створює підґрунтя для подальшого особистісного та соціального розвитку дитини. Так, чимало вітчизняних дослідників у своїх наукових публікаціях порушують питання комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей, зокрема: О.Вашуленко, Л. Калмикова, К. Паномарьова, Н.Сонях. Особливості формування комунікативної культури школярів є предметом досліджень таких учених: Г. Біличенко (особливості соціокультурної ситуації розвитку комунікативної культури молодших школярів), Л. Варга (сутність поняття «комунікативна культура»), О. Корніяка (психологія комунікативної культури школяра), О. Матвієнко, М. Євдокимов (роль ігрових технологій у формуванні комунікативної культури молодших школярів). Та водночас, попри значну кількість наукових досліджень означеної проблеми, спостерігається тенденція до спрощення мовлення як засобу самовираження, зниження культури діалогу

та емоційної чутливості, що зумовлює необхідність цілеспрямованого дослідження проблеми формування комунікативної культури в молодшому шкільному віці.

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності комунікативної культури та визначення особливостей її формування в учнів початкових класів.

Як свідчить аналіз наукових джерел, більшість дослідників визначають комунікативну культуру як важливу складову загальної культури особистості та її соціального розвитку. На думку О. Матвієнко, М. Євдокимова, комунікативна культура охоплює не лише вміння чітко висловлювати власні думки, а й здатність уважно слухати співрозмовника, проявляти емпатію, будувати співпрацю та конструктивно вирішувати конфлікти [3, с.72].

Комунікативну культуру Г. Біличенко розглядає як цілісне, динамічне й ієрархічно організоване інтегративне утворення особистості, що об'єднує систему взаємопов'язаних компонентів, а саме: аксіологічного, інформаційно-когнітивного, емоційного та поведінкового [2, с.336].

Формування комунікативної культури в умовах початкової освіти є вкрай важливим і педагогічно доцільним процесом, оскільки саме молодший шкільний вік характеризується високою чутливістю до засвоєння мовленнєвих норм і моделей соціальної взаємодії. Водночас у цьому віковому періоді йдеться саме про формування комунікативної компетентності [4], яка виступає основою та передумовою комунікативної культури молодшого школяра.

На нашу думку, сутність поняття «комунікативна культура» у початковій освіті доцільно розглядати як динамічну, інтегративну якість особистості, що поєднує *мовленнєвий компонент* (знання мови, вміння слухати, говорити, читати, писати); *соціально-комунікативний* (уміння взаємодіяти, дотримуватися ролей і норм спілкування); *етико-поведінковий* (мовленнєвий етикет, повага, толерантність); *емоційно-рефлексивний* (емпатія, здатність розуміти співрозмовника, оцінювати власне мовлення).

Отже, комунікативну культуру учнів початкових класів розглядаємо як динамічну, інтегративну якість особистості, що визначає здатність ефективно,

доречно й етично використовувати мову в різних навчальних та життєвих ситуаціях з іншими.

Формування комунікативної культури тісно пов'язане з комунікативно-мовленнєвим розвитком, яке є основним засобом пізнання та соціальної взаємодії дитини. Так, молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку мовлення та соціальної взаємодії. Саме в цей час активно формується мовлення як засіб мислення і спілкування, засвоюються норми мовленнєвої поведінки, розвиваються навички діалогу та співпраці. Це створює природні умови для становлення основ комунікативної культури. Проте варто зазначити, що на етапі початкової освіти не йдеться про сформовану комунікативну культуру як цілісну характеристику, а лише про її базові компоненти, зокрема: мовленнєву компетентність (уміння говорити, слухати-розуміти, читати, писати); первинні норми мовленнєвого етикету; навички діалогічної взаємодії; елементарні ціннісні установки у спілкуванні (ввічливість, повага, доброзичливість); здатність до співпраці в групі.

Формування комунікативної культури молодших школярів є поетапним процесом, що зумовлений віковими, психологічними особливостями розвитку дитини. В адаптаційно-ігровому періоді (1-2 класи) [1] комунікативна культура формується переважно через ігрову діяльність, наслідування та невимушену комунікативну взаємодію. Основний акцент робиться на формуванні мотивації до спілкування, розвитку елементарних мовленнєвих умінь (слухати, відповідати, звертатися), засвоєнні базових норм мовленнєвого етикету. На цьому етапі важливо створювати емоційно комфортні умови, у яких учень хоче і не боїться говорити. Натомість в основному періоді (3–4 класи) [1] відбувається якісний перехід до формування комунікативної культури. Провідною стає навчально-комунікативна діяльність, у межах якої мовлення виступає не лише засобом спілкування, а й інструментом мислення, пізнання та самовираження. Учні оволодівають уміннями висловлювати свої думки, аргументувати власну позицію, враховувати комунікативну ситуацію. Важливою ознакою цього періоду є розвиток рефлексії, що проявляється в

здатності аналізувати й оцінювати комунікативну ситуацію, добирати відповідні комунікативно-мовленнєві засоби.

Суттєві відмінності між зазначеними періодами простежуються і в характері педагогічного впливу. Якщо на початковому етапі домінують ігрові методи, моделювання життєвих ситуацій, емоційна підтримка та педагогічне наслідування, то в 3–4 класах зростає роль інтерактивних технологій, навчальних дискусій, роботи з текстами, проєктної діяльності.

Підсумовуючи, зазначимо, що формування комунікативної культури учнів початкових класів є важливим і педагогічно доцільним процесом, що забезпечує розвиток здатності до конструктивної взаємодії, сприяє успішній соціалізації дитини та виступає одним із пріоритетних напрямів сучасної початкової освіти. Ефективність формування комунікативної культури залежить від створення комунікативно насиченого та емоційно комфортного освітнього середовища, використання інтерактивних методів навчання, організації діалогічної взаємодії та особистісного прикладу правильної мовленнєвої поведінки вчителя.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні ефективних методик і технологій формування комунікативної культури в умовах сучасного освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. Постанова КМУ №87 від 21.02.2018 зі змінами URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.04.2026).
2. Біличенко Г. В. Особливості соціокультурної ситуації розвитку комунікативної культури молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020, №. 1 (99). С.332-342. [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(99\)2020.198171](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(99)2020.198171)
3. Матвієнко О. В., Євдокимова М. М. Ігрові технології як інструмент розвитку комунікативної культури молодших школярів. *Освітньо-науковий простір* Том 2 № 7 (2) (2024). С.70-80 [https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.7\(2\)/2.2024.21](https://doi.org/10.31392/ONP.2786-6890.7(2)/2.2024.21)
4. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020 88 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>